

УДК 664.013

НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПОПОВНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТІВ У СФЕРІ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Хмеленко І.В.

DIRECTIONS IMPROVING THE MECHANISM OF INCREASING THE STATE AND LOCAL BUDGETS TAX POLICY UKRAINE

Khmelenko I.

У статті розглянуто механізми та напрямки сучасної системи оподаткування. Виявлено тенденції в суспільстві, не враховані в нормах податкового законодавства, що мають негативний вплив на наповнення державного та місцевого бюджетів. Запропоновано шляхи вирішення даної проблеми.

Ключові слова: податкова політика, об'єкт оподаткування, негативні тенденції, наповнення бюджетів, соціальна справедливість, податкове законодавство, вартість.

Постановка проблеми. Основна мета державної податкової політики полягає в організації наповнення дохідної частини бюджету держави з різних джерел для покриття витрат, пов'язаних із виконанням нею своїх функцій. Одним із головних принципів податкової політики є принцип справедливості та соціальної спрямованості. Для реалізації даного принципу держава повинна встановлювати таку систему оподаткування, яка враховує всі фактори діяльності юридичних і фізичних осіб – доходи і споживання, майно і приріст капіталу, ресурсну забезпеченість і віддачу вкладених коштів та ін. Принцип соціальної справедливості реалізується не завдяки пошуку і впровадженню найбільш «справедливого» податку, а шляхом поступового встановлення оптимальної структури та рівня оподаткування, які мають максимально задовольняти всі верстви населення, господарюючи суб'єкти. Проте сьогодні цей принцип навіть частково не є реалізованим. Підтвердженням даного факту є такі соціальні тенденції:

а) масовий виїзд професіоналів усіх галузей та молоді за кордон для працевлаштування з метою отримання достойної заробітної плати, бо в Україні їхня праця не оплачується належним чином та підлягає високому оподаткуванню;

б) зосередження великого обсягу капіталу заможних українців на рахунках банків офшорних зон зарубіжних країн. Кошти не інвестуються в економіку України, а використовуються за кордоном;

в) понад 2/3 національного багатства зосереджено у руках сотні заможних сімей, проте

під пресінг оподаткування підпадає 96-99 відсотків бідного населення, неспроможного поповнити бюджет;

г) корупція – основна причина зниження інвестиційної привабливості української економіки та поповнення бюджетів. Головною причиною недовіри івесторів є відсутність гарантії захисту прав власності, верховенства права та рівності усіх перед законом. Відповідно до останнього звіту Всесвітнього економічного форуму, що вивчає глобальну конкурентоспроможність країн світу, за рівнем захисту прав власності Україна посідає 129 місце серед 144 держав, за ефективністю правової системи - 141 із 144 країн світу, за ефективністю державних інститутів - 129 місце;

д) безпорадність влади в боротьбі з тіньовою економікою. Згідно з оцінками податківців, обсяг тіньового сектора становить, як мінімум, 350 мільярдів гривень на рік. При цьому цей обсяг розподіляється в такий спосіб: 170 мільярдів гривень становить зарплата в «конвертах», 100 мільярдів — доходи власників активів — виведення безготівкових коштів у готівкову форму або на іновалютні рахунки в іноземних банках, 35 мільярдів — неофіційні платежі, 45 мільярдів гривень — основні засоби, матеріальні ресурси та послуги тіньового сектора. Найбільшу питому вагу (60 відсотків) в загальному обсязі тіньових коштів становлять кошти середнього класу, який неспроможний боротися надмірними податками, 40 відсотків – кошти заможних громадян, для яких в Україні працює «вибіркове правосуддя».

Перелічені сучасні тенденції свідчать про нерівномірний розподіл податкового навантаження між заможними верствами населення, середнім класом та людьми з невеликими статками.

Питання встановлення соціальної справедливості при оподаткуванні, а також поповнення місцевого бюджету є актуальним та може бути предметом наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Причини недоотримання коштів державним та місцевим бюджетами відображені у роботах

І.Шмира [1], М.Томчинської [7], В.Чайки [9]. Проте питання соціальної складової як однієї з причин виникнення даної ситуації залишається недостатньо дослідженим.

Мета статті. Виявити прогалини законодавчої бази оподаткування, які носять суто фіскальний характер без врахування соціальної складової та запропонувати внесення змін до законодавства з метою запобігання наслідків недоотримання коштів місцевим та державним бюджетами.

Матеріали і результати дослідження. Податкове законодавство України містить ряд норм, які потребують змін відповідно до головного принципу податкової політики соціальної справедливості.

1. Проблеми адміністрування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.

Сьогодні все більш актуальним в Україні є питання ефективності роботи органів місцевого самоврядування, надання їм фінансової незалежності, введення нових майнових податків, а отже, і поповнення їх дохідного арсеналу податком на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. Запровадження зазначеного податку є одним із завдань щодо реформування податкової системи України в цілому. Але міф про те, що це податок на багатих не витримує критики. Розглянемо два наступні приклади. *Перший*, коли два рівних за площею об'єкти нерухомості, які перейшли за спадщиною, один з яких перебуває у стадії руйнування та не підлягає продажу, адже у господарів не вистачає на це коштів, а інший – з своремонтом (який, до речі, можливо використовувати з метою оренди) – будуть оподатковуватися однаковим розміром податку.

Другий приклад, коли пенсіонери, які мають дві, хоч і невеликі, квартири – «хрущовки» (або частку) чи квартиру та батьківську садибу у селі, повинні будуть платити цей податок. А от заможніші люди, які володіють однією квартирою площею до 120 кв. метрів або будинком до 250 кв. метрів, не потраплять під оподаткування, бо мають право скористатися пільгою. Виникає питання, чому законодавці не поширили пільгу у 120 кв. метрів на сумарну площу житла (часток) яким володіє громадянин від декількох об'єктів і зовсім **не врахували якість і вартість оподаткованого житла?** До того ж, в Податковому Кодексі передбачено встановлення місцевими радами однакових ставок податку, незалежно від того чи то закинуте Богом і людьми село, чи район престижних хатинок під столицею, чи будівлі в АР Крим та інших курортних зонах. Чому при прийнятті цього податку практично не враховано те, що в Україні через так звану безкоштовну приватизацію житла маємо близько 28 мільйонів власників нерухомого майна? І це – переважно приватизовані квартири – «хрущовки» або їх частки та ще стара приватна забудова в сільській і міській місцевості.

2. Неефективні ставки податку на доходи з фізичних осіб. Статтею 167 Податкового кодексу України ставка податку на доходи фізичних осіб збільшена до 17 %, але не для всіх. Для тих, чий місячний зарібок більший за десятикратний розмір мінімальної заріботної плати, встановленої на 1 січня звітного року, із суми перевищення вказаного розміру доведеться платити податок за ставкою 17 %. Таким чином, якщо зарібок не перевищує 10-тикратний розмір мінімальної заріботної плати, ставка податку становитиме 15 %. Чи спряла зазначена норма закону встановленню соціальної справедливості? Адже пересічні співвітчизники, чий місячний зарібок більший за десятикратний розмір мінімальної заріботної плати та заможні громадяни, чий статок набагато більший за десятикратний розмір мінімальної заріботної плати будуть оподатковуватися за однаковою ставкою в 17 відсотків.

3. Відсутність декларування видатків високопосадовців. Податковим законодавством передбачено декларувати доходи, проте зовсім не приділяється уваги видаткам, за якими можна визначити реальний обсяг доходів громадян та запобігти таким чином ухилення від оподаткування. Верховна Рада України не підтримала внесення змін до законів України, що стосуються декларування доходів і витрат вищих посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави і органів місцевого самоврядування та їхніх родичів. За цей законопроект проголосувало лише 118 народних депутатів з 418 зареєстрованих в залі (для ухвалення рішення необхідно 226 голосів). Законопроект пропонує спеціальну систему декларування доходів і витрат вищих посадових осіб, уповноважених на виконання функцій держави і органів місцевого самоврядування, та їхніх близьких родичів (членів сім'ї, дітей, батьків, братів і сестер, онуків, усиновителів, усиновлених). Депутати запропонували з 2010 року зобов'язати всіх посадовців - від президента, прем'єр-міністра і голови Верховної Ради до суддів, військовослужбовців і голів держпідприємств - подавати декларації про свої доходи і витрати. Звітувати будуть ті, хто також претендує на ці посади, звільнені з держслужби і члени їхніх сімей. Декларація повинна містити інформацію про рухоме і нерухоме майно, спільних власників (не підлягає декларуванню лише рухоме майно вартістю менше 10 прожиткових мінімумів), цінні папери, корпоративні права, активи і фінансові зобов'язання.

При цьому в законопроекті встановлено, що декларуванню підлягають всі витрати на оплату товарів, робіт і послуг, якщо фактична або ринкова вартість окремого товару, роботи і послуги перевищує 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян незалежно від кількості укладених

операцій для отримання відповідного товару, роботи і послуги, а також незалежно від наданих продавцем (виконавцем) розстрочок, відстрочень або знижок.

Народні депутати також не підтримали зміни до Кримінального кодексу України, що стосуються посилення відповідальності за посадові злочини, здійснені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави і органів місцевого самоврядування. Даний законопроект підтримали лише 104 народних депутати з 418 зареєстрованих в залі. Законопроект пропонував посилити покарання для вищих посадових осіб за такі злочини, як привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, легалізація (відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом), порушення законодавства про бюджетну систему тощо. У проекті закону пропонувалося доповнити Кримінальний кодекс України санкціями, які припускають довічне ув'язнення для вищих посадових осіб, що скоїли дані злочини.

Контролювати отримання незаконних заробітків повинні б були податкові органи та спеціально створений уповноважений орган, який отримає право доступу до банківської таємниці.

Депутати пропонували ще з 2010 року зобов'язати всіх посадовців - від президента, прем'єр-міністра і голови Верховної Ради до суддів, військовослужбовців і голів держпідприємств - подавати декларації про свої доходи і витрати. Звітувати будуть ті, хто також претендує на ці посади, звільнені з держслужби і члени їхніх сімей.

Таким чином, відсутність інформації про витрати дає змогу ухилитися від оподаткування.

4. *Не введений податок на розкіш.* У червні минулого року у Верховній Раді України було зареєстровано законопроект № 10558 «Про внесення змін до Податкового Кодексу щодо оподаткування багатства і предметів розкоші». Так, згідно з проектом закону, предметами розкоші будуть вважатися взуття, вироби з хутра, шкіри, килими, текстиль, предмети мистецтва, антикваріат, за які власники виклали понад 30 мінімальних зарплат (32190 грн). Обкладатися податком будуть також вироби з дорогоцінних металів або дорогоцінних (напівдорогоцінних) каменів, годинники, мобільні телефони, зброя, за які сплачено понад 20 мінімальних зарплат (21460 грн). Податок буде стягуватися один раз при купівлі в сумі 10% від вартості на момент покупки або ввезення на митну територію України. Власники літаків і вертольотів будуть платити щороку 0,2% від мінімальної зарплати за кожен кілограм злітної маси. Приміром, за вертоліт Eurocopter зі злітною масою приблизно в 3,5 т доведеться платити 7511 грн. Яхти та інші плавзасоби для спорту і відпочинку з потужністю двигуна від 75 кВт також будуть недешевим задоволенням - їм доведеться платити

щороку 0,2% від мінімальної зарплати за кожен 1 кВт потужності, тобто яхта з потужністю двигуна в 75 кВт обійдеться в 16 095 грн. Втім, судна старше 20 років обкладатися податком не будуть. Податок на розкіш платитимуть не тільки найбагатші українці. Разом з податком на дорогі речі планується стягувати і податок на високі доходи. Якщо вони перевищують 16095 грн на місяць (понад 15 мінімальних зарплат на 1 січня), ставка податку для суми перевищення збільшується до 20% (для всіх інших цей податок зараз становить 15%). Якщо ж сума доходів в місяць перевищує 10 730 грн (10 мінімальних зарплат), буде стягуватися 17% з суми перевищення. Податковий тягар за елітну нерухомість буде варіюватися від 4292 до 8584 грн. До цієї категорії законодавці віднесли квартири понад 200 кв м і будинки більші за 400 кв м. Власники таких апартаментів зобов'язані будуть платити кожен рік 2% від мінімальної зарплати за кожен квадратний метр, тобто 4292 грн за квартиру в 200 «квадратів» і 8584 грн за будинок в 400 «квадратів». Любителів потужних автомобілів, та автомобілів представницького класу також очікує податковий «сюрприз». Автомобілі з об'ємом двигуна понад 3400 куб. см, мотоцикли з об'ємом двигуна понад 800 куб. см будуть коштувати їх власникам 20% від мінімальної зарплати за кожні 100 куб. см. Наприклад, за Mercedes S600 з об'ємом двигуна в 5500 куб. см доведеться платити 11 803 грн. Транспортні засоби, яким більше 7 років, податком обкладатися не будуть.

Проте даний законопроект має певні недоліки. По-перше, заможним верствам населення нові процентні ставки оподаткування навряд чи зіпсують настрої, адже бізнесмени знайдуть спосіб відходу від сплати цього податку. Тим більше що податком пропонують обкласти тільки власність, зареєстровану на території України. А ось середній клас буде платити по максимуму, оскільки він не має можливості захиститися від прогалин у законодавстві та чиновницького свавілля. Багато експертів вважають, що головною небезпекою цього податку є те, що він може перетворитись у покарання за багатство і буде частіше застосовуватися до середнього класу, а не до багатіїв, які можуть уникати податків.

Середній клас практично не використовує офшори, не реєструє майно в юрисдикції інших країн, не вигадує схем володіння дорогою власністю. Але у більшості представників середнього класу є простора квартира, замський будинок або дорогий автомобіль, які й потраплять під оподаткування в першу чергу. По-друге, на мою думку, основу багатства заможних верств населення становлять трансфертне ціноутворення, а також відсотки, дивіденди, роялті - так звані пасивні доходи, які й потрібно обкласти податком, проте не враховані в законопроекті.

Слід також додати, що до його часу даний законопроект так і не був ухвалений Верховною Радою України.

Висновки. В статті визначені негативні тенденції соціальної незахищеності населення, а також виявлені прогалини у законодавчій базі оподаткування, які носять суто фіскальний характер без врахування соціальної складової, що призводить до недоотримання коштів державним та місцевим бюджетами. Ними є :

- не врахування якості і вартості житла, а також сумарної площі об'єктів нерухомості при оподаткуванні податком на нерухомість;
- неефективні ставки оподаткування податком на доходи з фізичних осіб;
- відсутність декларування видатків високопосадовців;
- не врахування у законопроекті, яким планується ввести податок на розкіш, оподаткування відсотків, дивідендів, роялті.

Враховуючи вищезазначене, необхідно внести такі зміни у законодавство України:

- ввести обов'язкову норму декларування витрат громадянами;
- ввести новий незалежний орган з боротьби з корупцією;
- при визначенні об'єктів, які підлягають оподаткуванню податком на нерухомість врахувати показники якості і вартості житла;
- повернути гроші з офшорних зон українських магнатів та обкласти їх податком на доходи з фізичних осіб;
- визначити механізми виявлення коштів на рахунках у банках, роялті та інших з метою обкладення їх податком на розкіш.

Література

1. Гармонізація оподаткування в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : збірник тез Міжнародної наук. – практ. конф. (Київ, 17–18 березня 2011 р.) Держ. подат. адмін. України; редкол. : І.П. Шмир - Ірпін, 2011. – Ч.1. – 331 с.
2. Данілов О.Д., Фліссак Н. П. Податкова система та шляхи її реформування /Навчальний посібник - К.: Парламентське вид-во, 2011. – 87 с.
3. Захожая В.Б. Система оподаткування та податкова політика/В.Б. Захожая, Я.В.Литвиненко.– К.: ЦНЛ, 2012. – 369 с.
4. Петрович Й. Проблеми розвитку та шляхи вдосконалення податкової політики України/Петрович Й //Банківська справа - 2012. - № 6. — с. 43-47.
5. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення: монографія / А.М. Соколовська. – К.: Вид-во «Знання-Прес», 2013. – 454 с.
6. Тарангул Л.Л. Регіональна податкова

політика: зміст і особливості її реалізації / Тарангул Л. Л. // Фінанси України - 2012. - № 10. - 33 с.

7. Томчинська М. Оцінка податкової політики в Україні та її майбутні перспективи/ М. Томчинська // Економіст - 2011. - № 6. — 12 с.

8. Федосов В.М. Податкова система України/ В.М.Федосов, Л.С. Опарін, Г.О. П'ятаченко. - К.: Либідь, 2011. – 427 с.

9. Чайка В.В. Науково – практичні засади адаптації податкового законодавства України до законодавства Європейського Союзу / В.В. Чайка// Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – 2012. - № 3. - 133 с.

10. Чуприна А. Оподаткування доходів фізичних осіб: міжнародний досвід/ А. Чуприна// Вісник податкової служби України: інформац. – аналіт. журнал. – 2011. – № 10. – С. 6–8.

References

1. Harmonisation of taxation under globalization and integration processes: Abstracts of International Science. - Pract. conf. (Kyiv, 17-18 March 2011) State. tax. Admin. Ukraine, Editorial Board. : I.P.Shmyr - Irpin, 2011. - Part 1. - 331 p.
2. Danilov OD, NP Flissak tax system and ways to reform / Textbook - K.: Parliamentary publishing house, 2011. - 87 p.
3. Zakhzhay VB Taxation and Tax Policy / VB. Zakhzhay, Ya.V.Lytvynenko. - K. TSNL, 2012. - 369 p.
4. P. J. Problems of development and ways to improve the tax policy of Ukraine / P. AND // Banking - 2012. - № 6. - P. 43-47.
5. Sokolovska AM The tax system of the State: Theory and Practice development: a monograph / A. Sokolovsky. - K.: Type of "Knowledge-Press", 2013. - 454 p.
6. Tarangul LL Regional Tax Policy: The content and features of its implementation / Tarangul LL // Finance Ukraine - 2012. - № 10. - 33 p.
7. Tomchynska M. Assessment of Tax Policy in Ukraine and its future prospects / M. Tomchynska // The Economist - 2011. - № 6. - 12 p.
8. V.N. Fedosov The tax system of Ukraine / V.M.Fedosov, LS Oparin, GA P'yatachenko. - K.: Reference list 2011. - 427 p.
9. Seagull V. Scientific - practical principles of adaptation tax legislation of Ukraine to the European Union / V. Seagull // Scientific Bulletin of Volyn National University. Lesya Ukrainian. - 2012. - № 3. - 133 p.
10. Chupryna A. Personal Income Tax: International Experience / Chupryna A. // Bulletin of the Tax Administration of Ukraine: User info. - Analyte. Journal. - 2011. - № 10. - P. 6-8.

Хмеленко І.В. НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМА НАПОЛНЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО И МЕСТНОГО БЮДЖЕТОВ В СФЕРЕ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены механизмы направления современной системы налогообложения. Выявлены тенденции в обществе, которые не учтены в нормах налогового законодательства, но оказывают негативное влияние на наполнение государственного и местного бюджетов. Предложены пути решения данной проблемы.

Ключевые слова: *налоговая политика, объект налогообложения, негативные тенденции, наполнение бюджетов, социальная справедливость, налоговое законодательство, стоимость.*

Khmelenko I. DESTINATIONS IMPROVEMENT OF THE MECHANISM OF FILLING THE STATE AND LOCAL BUDGETS IN THE AREAS OF TAX POLICY IN UKRAINE

The article deals with the mechanisms and trends of the modern tax system. The trends in society that are not included in the rules of tax law, however, have a negative impact on the content of the state and local budgets. The ways of solving this problem.

Keywords: *tax policy, the object of taxation, the negative trend of filling the budget, social justice, tax laws, cost.*

Хмеленко І.В. – завідувач сектору майнових податків управління доходів і зборів з фізичних осіб Головного управління Міндоходів у Луганській області

Рецензент: **Ахромкін Є.М.** доктор економічних наук, професор, завідувач магістратурою державного управління СХУ ім. В. Даля.

Стаття подана 08.06.2013